

»ANĐEO ČUVAR« – MJESEČNIK ZA DJECU I MLADEŽ U PRVOJ POLOVINI 20. STOLJEĆA. DOPRINOS RELIGIOZNOM ODGOJU U KONTEKSTU OPĆEGA ODGOJA I OBRAZOVANJA

Alojzije HOBLAJ, Zagreb

Autor istražuje »Anđela Čuvara«, tiskovni medij za djecu i mladež, mjesečnik u prvoj polovini 20. st. u Hrvatskoj. Koliko je autoru poznato, do sada nisu postojala istraživanja o tom predmetu. Članak je strukturiran u četiri dijela. U prvom dijelu autor donosi opće podatke kojima čitatelja upoznaje s naslovom i podnaslovom, vremenom izlaženja, mjestima uređivanja, glavnim urednicima i suradnicima, kao i s općim značenjem toga mjesečnika u Crkvi u Hrvata i hrvatskome narodu. Uz prvi dio izrađena su dva priloga: kronološki red glavnih urednika i mjesta uređivanja i popis »Anđela Čuvara« po godištim, s napomenom mjesta gdje se nalazi njegova građa. Za bolje (povijesno) razumijevanje autor, u drugom dijelu, »Anđela Čuvara« stavlja u kontekst pojave i razvoja tzv. »knjige za djecu« u Europi. Autor misli da bi ovo istraživanje u tom povijesnom kontekstu moglo također potaknuti na utvrđivanje povijesnoga razvoja i afirmacije tiskovnih medija za mlade naraštaje u prvoj polovini 20. stoljeća. U trećem dijelu, primjereno tematskom težištu, autor u pet dimenzija ističe višeznačni doprinos »Anđela Čuvara« religioznom odgoju i općem odgoju i obrazovanju u Hrvatskoj. U okviru bogatoga doprinosa posebice se ističe dvojaki doprinos. Naime, kako se izlaženje »Anđela Čuvara« podudara s prvom fazom Katehetskoga pokreta u Europi i Hrvatskoj, autor drži da se njegov prvi doprinos ogledava u populariziranju tzv. psihološke metode u religioznom odgoju. Iz tekstova »Anđela Čuvara«, koji se u najvećoj mjeri odnose na književno-umjetničke prozne i poetske tekstove, kao i iz cjelokupnog konteksta, autoru se nadalje čini utemeljena teza da se drugi doprinos sastoji u moralnom odgoju odnosno u odgoju savjesti djece i mladih. U četvrtom dijelu autor donosi četiri tematska nacrti s tri podnacrti kao poticaj za daljnja istraživanja. U zaključku se ističu neki važniji završni naglasci od povijesno-aktualnoga značenja.

KLJUČNE RIJEČI: »Anđeo Čuvar«; kateheza; odgoj; religiozni, moralni, misijski, karitativni, književno-umjetnički, glazbeni, scenski; opći odgoj i obrazovanje; »katehetski pokret«; »psihološka metoda«; »knjiga za djecu«; pedagogija »dvaju putova«.

Uvodne napomene

I u općem i u religioznom odgoju mladih naraštaja hrvatskoga naroda »Anđeo Čuvar« je tiskovni medij koji je ostavio dubok trag u prvoj polovini 20. stoljeća. Upravo se navršilo

57 godina otkako je taj mjesečnik zbog ratnih neprilika II. svjetskog rata prestao izlaziti. To znači da većina njegovih autora više nije na životu, a posljednje generacije njegovih čitatelja već su u trećoj životnoj dobi. Stoga se ispunilo vrijeme da se tom predmetu pristupi kao istraživačkom pitanju, kako bi ga se na taj način kritički kontekstualiziralo u povijest hrvatske i europske opće i religiozne odgojno-obrazovne misli i prakse kao i u povijest tiskovnih medija za mlade naraštaje. Koliko je autoru poznato, ovo je prvo istraživanje o »Anđelu Čuvaru«, s naglaskom na religiozni odgojni doprinos.¹ Jedan od osnovnih ciljeva ovog istraživanja jest potaknuti na daljnja istraživanja koja će potvrditi odnosno, ako bude potrebno, ispraviti njegove hipoteze te aktualizirati značenje »Anđela Čuvara« u suvremenosti.

1. Opći podaci

Budući da je, koliko je poznato, ovo prvo istraživanje, potrebno je najprije upoznati se s općim podacima o »Anđelu Čuvaru«. Riječ je o glavnom naslovu i podnaslovu, vremenu i mjestu njegova izdavanja, urednicima i značenju za Crkvu u Hrvata i općenito za kulturu, odgoj i obrazovanje u hrvatskome narodu.

1.1. Glavni naslov s promjenljivim podnaslovima

Važno je naglasiti da časopis tijekom svoga izlaženja nikada nije mijenjao svoj glavni naslov (»Anđeo Čuvar«). Međutim, uz glavni naslov časopis se uvijek određivao i svojim podnaslovom, koji se u više navrata mijenjao. Tako se najprije dulje vrijeme pojavljivao podnaslov: *List za hrvatsku katoličku mladež*.² Zanimljivo je primijetiti da nakon deset godina svoga izlaženja »Anđeo Čuvar« samo u jednoj školskoj godini nosi podnaslov: *Vođ hrvatskoj katoličkoj mladeži*³, a nakon petnaest i pol godina izlaženja tijekom dvije i pol školske godine u podnaslovu ga se određuje kao *Mjesečnik za hrvatsku katoličku mladež*.⁴ No, početkom 20-ih godina 20. stoljeća navedeni podnaslov (*Mjesečnik za hrvatsku katoličku mladež*) »Anđela Čuvara« odjednom se preoblikovao u *List za hrvatsku katoličku djecu*⁵, a uz glavni naslov »Anđeo Čuvar« nekoliko mjeseci kasnije pojavio se na likovno opremljenim koricama također jedan podnaslov: *Ilustrovani mjesečnik za djecu*.⁶ To znači da se istodobno pojavljuju dva podnaslova, jedan na glavnoj stranici, drugi na koricama. Iako po formulaciji različiti, i jedan i drugi u sebi sadržavaju odrednicu – *za djecu*. Treba također navesti da se zadnjih godina izlaženja »Anđela Čuvara«, za vrijeme Banovine

¹ Dvije metode pretežu u ovom istraživanju: metoda (globalne) analize i metoda komparacije, a cijeli diskurs dokumentiran je referencijama na originalni tekst mjesečnika i na relevantnu primarnu literaturu.

² Od početka izlaženja, tj. od rujna školske godine 1901./1902. do lipnja školske godine 1909./1910.; od rujna školske godine 1913./1914. do veljače školske godine 1916./1917.; od rujna školske godine 1922./1923. do lipnja školske godine 1925./1926.

³ Riječ je o školskoj godini 1911./1912.

⁴ Od ožujka školske godine 1916./1917. do lipnja školske godine 1919./1920.

⁵ Od rujna školske godine 1922./1923. do lipnja školske godine 1925./1926.

⁶ Od ožujka školske godine 1922./1923. do lipnja školske godine 1939./1940.

Hrvatske i za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, podnaslov na koricama preformulirao u: *Dječji mjesečnik sa slikama*.⁷

Promjenljivost podnaslova upućuje na jedan hipotetičan zaključak: podnaslovi »Anđela Čuvara« su se mijenjali jer su se mijenjali i glavni urednici, pa je svaki od njih u podnaslovu želio iskazati svoju konceptijsku poruku uređivanja toga mjesečnika koja je najvjerojatnije bila uvjetovana vremenskim razvojem tiskovnih medija za djecu odnosno za mlade naraštaje. Što se pak preoblikovanja podnaslova tiče (»mladi« u »djecu«), čini se da je ono povezano s problemom koncipiranja »periodizacije« u vremenu kada je »Anđeo Čuvar« izlazio.⁸

1.2. Vrijeme izlaženja

Kao što je već iz samoga glavnog naslova i podnaslova razvidno, »Anđeo Čuvar« je bio namijenjen školskoj djeci i mladima. Zbog toga je početak i prestanak njegova izlaženja vezan uz početak i završetak nastavne odnosno školske godine. Naime, »Anđeo Čuvar« je prvi put izašao 1. listopada godine 1901.⁹, a posljednji put 1944. godine kao trobroj za travanj-svibanj-lipanj.¹⁰ Kada se njegovo ime poveže sa školskom, odnosno nastavnom godinom, onda se u tome otkriva važna poruka: »Anđeo Čuvar« prati učenike, djecu i mlade na putu školske godine. Tako je to bilo tijekom 43 školske godine. Iznimno u prvoj godini izlaženja (školske godine 1901./1902.), »Anđeo Čuvar« je izišao kao dvotjedni list, a u svim ostalim školskim godinama kao mjesečnik, tj. deset puta godišnje. Samo u određenim kriznim (ratnim) vremenima ili u situaciji promjene glavnog urednika, »Anđeo Čuvar« je izišao kao dvobroj odnosno (jedan put) trobroj.¹¹ Da bi čitatelj ovog priloga imao bolju predodžbu, treba reći da je tijekom 43 školske odnosno nastavne godine »Anđeo Čuvar« ispisao građu velikoga opsega – oko 6505 stranica.¹²

Valja također podsjetiti da je »Anđeo Čuvar« svjedok četiriju društveno-političkih uređenja: Austrougarske, Stare Jugoslavije, Banovine Hrvatske i Nezavisne Države Hrvatske. Isto tako je svjedok pet pontifikata, trojice zagrebačkih nadbiskupa i nekoliko godina života biskupa J. J. Strossmayera, koji je djelo »Anđeo Čuvar« svrstao među djela svoje potpore.¹³

⁷ Od rujna školske godine 1939./1940. do lipnja školske godine 1943./1944.

⁸ Usp. Ž. BEZIĆ, *Razvojni put mladih. Djetinjstvo i mladost*, Biskupijski ordinarijat Đakovo, Đakovo, 1989., str. 23-27. Koliko je poznato, razvojna psihologija u ono vrijeme još nije dosegla onu razinu »razvojnih stupnjeva« temeljem kojih bi se u razvojno-psihološkom i pedagoškom pogledu moglo tako nijansirano razlikovati djecu od mladih kao što se to danas čini.

⁹ Vidi: *Anđeo Čuvar*, 1 (1901.) 1, 1; prvi broj svih ostalih godišta izišao je u rujnu.

¹⁰ Vidi: *Anđeo Čuvar*, 43 (1944.) 8–10, 105.

¹¹ Koliko se moglo utvrditi, dvobroj je izišao oko petnaest puta, a trobroj samo jedanput, kada je i prestao izlaziti.

¹² Zahvaljujući dobroti fra Rajka Gelemanovića, gvardijana Franjevačkog samostana na Kaptolu 9, u Zagrebu, ovo istraživanje temelji se na posuđenim godištima »Anđela Čuvara«. Radi bržeg snalaženja, novi istraživači upućuju se na pomoć u *Prilogu 2*.

¹³ O 90. rođendanu biskupa J. J. Strossmayera ističe se: »Nema ničega u Hrvatskoj, gdje slavni biskup nije pomogao, čak i Anđeo čuvar dužan mu je hvale« /M. BARBARIĆ/, »90. Rođendan«, u: *Anđeo Čuvar*, 3 (1904.) 6, 81.

1.3. Mjesta uređivanja, glavni urednici i suradnici

U impresumu svakog broja »*Anđela Čuvara*« redovito je naznačeno da su njegovi izdavači bili *Franjevci u Zagrebu*. Iz konteksta je razvidno da je riječ o franjevcima novoosnovane Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Zanimljivo je, dakle, primijetiti da se početak izlaženja »*Anđela Čuvara*« gotovo podudara s osnutkom Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Svakako se to djelo ubraja među prva značajna djela od nacionalnog značenja u povijesti te redovničke provincije. U činjenici da je izdavač »*Anđela Čuvara*« bila spomenuta provincija nalazi se odgovor na pitanje zašto je više puta dolazilo do promjene mjesta uredništva (Koprivnica, Cernik, Ilok, Osijek, Zagreb, Varaždin, Zagreb), a kod glavnog urednika oko šesnaest puta. Riječ je o mjestima s poznatim franjevačkim samostanima i imenima isključivo franjevac.¹⁴ Kako se čini, svaki od urednika dao je svoj posebni doprinos. No sudeći po nekim imenima, nekima bi trebalo posvetiti posebno istraživanje. Među ta imena ubraja se prije svega O. Mladen Barbarić, koji je pokretač i prvi glavni urednik »*Anđela Čuvara*«¹⁵. Obraćajući se djeci, svojim čitateljima, on se kao glavni urednik (na prvoj stranici »*Anđela Čuvara*«) poistovjetio s *Anđelom čuvarom*.¹⁶ Premda su se urednici i uredništva mijenjali, treba reći da se od te osnovne pedagoške koncepcije nije odustalo svih 43 godine. Za cjelovito razumijevanje »*Anđela Čuvara*« dobro je poznavati motiv i okolnosti njegova pokretanja, što je nakon dvadeset i pet godina otkrio sam o. Mladen Barbarić.¹⁷ Riječ je o autentičnoj domišljatoj ljubavi učitelja prema učenicima.¹⁸ Procjena *doprinosa »Anđela Čuvara« religioznom*

¹⁴ Detaljan kronološki prikaz glavnih urednika i mjesta uredništva prema školskim godinama vidi u *Prilogu 1*.

¹⁵ »Iz ljubavi do Vas, draga djeco«, obavijestilo je uredništvo o 25. obljetnici »*Anđela Čuvara*« svoje čitatelje, »pokrenuo je taj listić franjevac o. Mladen Barbarić i tiskao prvi broj 1. X. 1901. u Koprivnici« (UREDNIŠTVO, »Dvadesetpetogodišnjica 'Anđela Čuvara'«, u: *Anđeo Čuvar*, 25 /1925./ 1, 2).

¹⁶ »Drago dijete: Evo i mene do tebe! Ne nosim ti slatka grožđa il šećera možda; ja ti nosim punu torbicu lijepih riječi. Daj me slušaj! Ne ljubi tebe samo brižna majka i dobri otac tvoj, ti si milo i učitelju i kateheti svomu (...). Još je netko, tko te svuda prati, tko te na dobro puti, a od zla brani. To sam ja – tvoj anđeo čuvar (...). Pazi na svaku riječ i dobro si ju zapamti, pa onda kazuj i drugima, osobito kod kuće, ne bi li se i oni koristili poukom mojom. Mene drži za brata svoga i uvijek imaj na umu, da te svuda prati, da te čuva i ljubi tvoj anđeo čuvar« (M. BARBARIĆ/, »Drago dijete«, u: *Anđeo Čuvar*, 1 /1901/ 1, 1).

¹⁷ »Bio sam katehetom u Iloku, rodnom mom gnijezdu. Volio sam školu, djecu, bio sam riba u vodi. Starješine me premjestile u Koprivnicu (...). I tamo sam našao otvorenih srdaca, milih ruku. ali mi ne dadoše škole, odijeliše me od Isusove miljenčadi. Rekoše mi, da je svaka služba lijepa, koja se čini Bogu na slavu. I gvozdeni plug da nije manje vrijedan od zlatna pera, da se i nijemoj životinji može pokazati plemenitost srca. Ja sam zatomio srce svoje. Mjesto u školu, sjeo sam za zagorska kolica i išao pregledati heljdu (...). Mogu ja s djecom razgovarati, mogu je ja poučavati, a da i ne idem u školu... Sretna misao! Svjetla iskra u tmurnom mome životu! Jest, ja ću i dalje ostati uz djecu. Izdavat ću list, to će biti ogledalo moje duše, to će biti izljev srca moga, tu će mi djeca moći odgovarati. I 1. listopada 1901. izlazi prvi broj 'Anđela Čuvara', list za hrvatsku katoličku mladež, da u njoj gaji uz hrvatsku i katoličku svijest. Ja sam se rastapao od milja, što govorim opet djeci (...). List ukrašujem imenima svoje dosadašnje dobre djece u školi, pa ih u pjesmicama i pripovijestima za lica uzimam (...). I list ode u bijeli svijet... prije dvadeset i pet godina! – Sretan sam bio, kada mi se djeca javljala i širila list (...). I tako sam punih petnaest godina budio svijest hrvatsku i katoličku (...).« (M. BARBARIĆ, »Prije 25. godina«, u: *isto*, 25 /1925./ 1, 3–4).

¹⁸ To su pokazali i brojni upiti djece, vjernih čitatelja, koji su od rujna do prosinca školske godine 1916./19-17. stizali u uredništvo, jer »*Anđeo Čuvar*« zbog bolesti o. Mladena Barbarića nije u tom vremenu izlazio. Odgovor je stigao u zakašnjelom prvom broju te školske godine: »dobri urednik otac Mladen Barbarić, već je dugo veoma bolestan. On voli male đake i male učenice. Zato vam je pjevao lijepe pjesmice i sastavljao zagonetke...« (B. HORVATH, »Poslušnoj i marljivoj djeci«, u: *Anđeo Čuvar*, 16 /1917/ 1, 1).

odgoju svakako bi se, nadalje, trebala temeljiti na posebnom istraživanju lika mladog filozofa, teologa, prirodosnanstvenika i književnika, o. Bonaventure Čuka.¹⁹ Zadnji urednik o. Gabrijel Đurak zaslužuje istraživačku pozornost budući da je zadnjih sedam godina bio urednik »Anđela Čuvara«, ali i zbog činjenice što je bio jedan od prvih urednika »Maloga koncila« (Maka), pa se stoga spontano nameće pitanje: Postoji li određeni kontinuitet između »Anđela Čuvara« i »Maloga koncila«? Može li se utvrditi bilo kakva povezanost između ta dva medija?²⁰ Među tim imenima ne bi se smjelo zaboraviti niti ime o. Prada Triplata, jer je on naslijedio prvog urednika, a poslije zadnjeg urednika najdulje je uređivao »Anđela Čuvara«.

»Anđeo Čuvar« je, kao što je istaknuo njegov pokretač, od svoga prvog broja koncipiran na suradnji s djecom,²¹ tako da je tajna njegova uspjeha upravo u toj suradnji, što ga je već u drugom desetljeću njegova izlaženja širilo i podizalo na nacionalnu razinu.²² Na početku pak 43. (zadnje) školske godine, glavni je urednik čitatelje podsjetio da je taj mjesecnik na putu života pratio i odgojio generacije djece i mladih, a neki su i danas brojni suradnici i čitatelji, iako već polaze Sveučilište.²³ Riječ je dakle i o suradnji s odraslima koji, prešavši prag djetinjstva i mladenaštva, ostadoše i dalje vjerni suradnici. »Anđeo Čuvar« se, zatim, uvelike oslanjao i na suradnju učitelja.²⁴ S druge pak strane i sam je bio na pomoć »učiteljima iz provincije« u njihovim nastavnim i izvannastavnim aktivnosti-

¹⁹ Uredništvo je preuzeo 1932. godine. U obavijesti o njegovoj preranoj smrti (u 33. godini života) za čitatelje »Anđela Čuvara« je zabilježeno: »O da vi znate, koliko se on trudio, da 'Anđeo Čuvar' bude što ljepši i zanimljiviji! Skupljao je dobre suradnike, a i sam je prvi (...) počeo pisati lijepe stvari u listu (...). Onda je pokazao, koliko on voli mlade pjesnike. Pisao je za njih lijepe 'studije za mlade pjesnike', gdje im je tumačio, kako će lakše razviti pjesnički dar oni, kojima je Bog dao (...).« (/G. ĐURAK/, »Pokojni otac Bonaventura«, u: *Anđeo Čuvar*, 39/1940/ 6, 121). U istoj obavijesti nalazi se i obavijest o smrti o. Mladena Barbarića, koja se dogodila tri godine prije smrti o. Bonaventure: »Godine 1936. umro je 'Anđelu Čuvaru' prvi urednik i osnivač lista o. Mladen Barbarić« (*isto*).

²⁰ Tragični događaji pod konac II. svjetskog rata skončali su i »Anđela Čuvara«. No poslije 22 godine (ožujak 1966. godine) u Hrvatskoj se pokrenuo novi mjesecnik za djecu – »Mali koncil«. Koliko se moglo u spontanin susretima utvrditi, utemeljitelje, suradnice i čitatelje (među starijim generacijama) sama pojava »Maloga koncila« podsjetila je na »Anđela Čuvara«. Pitanje utjecaja »Anđela Čuvara« na »Mali koncil«, poseno u kontekstu kontinuiteta religiozno-pedagoške misli u hrvatskom narodu, zaslužuje pozornost posebnog istraživanja. Na temelju same činjenice – da je zadnji urednik »Anđela Čuvara« bio i jedan od urednika »Maloga koncila« (od 1968. do 1974.) – za sada je opravdano to barem pretpostaviti (usp. o 25. obljetnici izlaženja »Maka« rubriku *Blaž piše*, pod naslovom: »25 koraka našega 'Maka'«, u: *Mali koncil*, 25/1991./ 7, 18).

²¹ »Izdavat ću list (...) tu će mi djeca moći odgovarati« (bilješka 15).

²² »Javilo nam se suradnika i odgonetača između učenika preko tri stotine. To nas veoma veseli, jer će svi oni naučiti samostalno prenositi svoje misli na papir, a to nije mala stvar. Sigurno će biti najsposobniji ljudi oni đaci, koji se vježbaju u 'Anđelu Čuvaru', bilo odgonetkama, bilo na zagonetkama, bilo na smješnicama, pjesmama, pripovijetkama, itd (...). Glavno je da se ti vježbaš i postaješ sposobniji. Dosad su se najviše istakli Zagrepčani, Riječani i Brođani i pretplatom i suradnjom. U Zagrebu imaju naši pretplatnici klub odgonetača i zagonetača sa svojim štambiljem. Osječani također imaju takav klub pod imenom 'Jelka'. Valja im posao! Nastavite tako! Gdje je moguće, složite nove klubove! Zašto to ne bi imao Varaždin, Brod, Karlovac, Sušak, Zemun i druga mjesta« (/P. TRIPLAT/, »Spomen-zahvalnica-zavjet«, u: *Anđeo Čuvar*, 16 (1917.) 10, 1–2).

²³ »- Sve u svemu oko 85 suradnika. Zato, naravno, i mnogi posve dobri sastavci ne mogu biti uvršteni, jer vas je mnogo« (/G. ĐURAK/, »Urednikova pošta«, u: *Anđeo Čuvar*, 43 (1943.) 1, unutarnja stranica korica).

²⁴ Među brojnim suradnicima isticali su se i učitelji poput Mijata Crnka u čijem je nekrologu zapisano: »Djecu je tako volio, da nije bio time zadovoljan, što ih u školi uči, nego je još mnogo pisao za dobru djecu u Anđelu Čuvaru« (»Mijat Crnko«, u: *Anđeo Čuvar*, 16/1917./ 2, 31).

ma.²⁵ Kada je riječ o odgoju u vjeri u najizvršnijem smislu kao što je oblikovanje misijskoga duha i poticaja na djelotvornu ljubav mladih naraštaja, »*Anđeo Čuvar*« apelira na najuže svoje suradnike: »Obraćamo se stoga u prvom redu na vas, vrli naši katehete i zauzeti učitelji i učiteljice, da nam pomognete svojim radom i savjetom pri ovoj zadaći.«²⁶ U »*Anđelu Čuvaru*« redovito se govori o njegovim suradnicima. Ne samo da se spominju njihova imena već se u posebnim prigodama objavljuju i njihovi portreti.²⁷ Slijedom kronoloških zbivanja u »*Anđelu Čuvaru*« i oko njega, čitatelj će otkriti da on svoju vitalnost, unatoč brojnim nepovoljnim prilikama, duuguje upravo međusobnoj suradnji djece, mladih i odraslih.²⁸

1.4. Mjesečnik od općeg značenja u hrvatskom narodu i Crkvi

»*Anđeo Čuvar*« je bio časopis za djecu i mlade od općeg značenja za hrvatski narod i Katoličku crkvu, koji su i odrasli rado čitali. Koliko se iz čitanja uvodnika u pojedine brojeve moglo razabrati, to je »jedini listić«²⁹ za djecu i mlade u prvoj polovini 20. st. Zato se u odgojnom smislu trajno vodila briga o obvezi za pretplatu, što je uz kvalitetu lista kao bitne pretpostavke zasigurno pridonosilo da je nailazio na dobru recepciju prvih svojih naslovnika. »Iz mnogih malih mjesta u Bosni, Dalmaciji i Istri javljaju se novi pretplatnici i ne mogu dovoljno da ga pohvale«³⁰, sa zadovoljstvom je utvrdio urednik »*Anđela Čuvara*«. Tako je u ratnim (ne)prilikama I. svjetskog rata bilo gotovo sedam tisuća pretplatnika.³¹ Tvrdnja o općem značenju »*Anđela Čuvara*« temelji se i na odlukama priznanja prosvjetnih vlasti u dva različita političko-društvena uređenja: za vrijeme stare Jugoslavije³² i za vrijeme Banske Hrvatske.³³

²⁵ Usp. npr. J. ANDRIĆ (pr.), »Golubica. Češka narodna igra«, u: *Anđeo Čuvar*; 23 (1923.) 4, 62. U Bilješki uz taj prilog zabilježeno je: »Pošto su neke gosp. učiteljice iz provincije izrazile želju, da opišemo izvedbu igara, koje su izvadane prigodom javnoga istupa *Mladih Junakinja* na opće zadovoljstvo, uvrštavat ćemo jednu od tih igara« (isto).

²⁶ UREDNIŠTVO, »Poruka uredništva«, u: *Anđeo Čuvar*; 26 (1926.) 1, unutarnja stranica korica.

²⁷ Za jedan takav primjer usp. UREDNIŠTVO, »Nekoliko suradnika 'Anđela Čuvara'«, u: *Anđeo Čuvar*; 36 (1935.) 10, 243–244.

²⁸ »I veliki /I. svjetski/ rat se zgrozio Anđelu Čuvaru (...). Ipak je *Anđeo Čuvar* nadjačao sve nevolje. Preselio se u Zagreb. Našao je drugoga urednika, koji također ljubi svu djecu, a naročito onu, koja marljivo uče. Našao je slikara, koji će resiti korice i stranice *Anđela Čuvara*. Mnoge prijatelje, koji su od davnine slatko pisali u *Anđelu Čuvaru*, nanovo smo zamolili, da i dalje pišu. Obećali su i već su počeli (...). Sad samo valja da bude mnogo (...) marljivih čitača (...) i *Anđeo Čuvar* će im doći deset puta do polovice mjeseca lipnja, da im srca razveseli« (B. HORVATH, »Poslušnoj i marljivoj djeci«, u: *Anđeo Čuvar*; 16 /1917./ 1, 1).

²⁹ U poruci čitateljima prigodom 25. obljetnice napisano je: »On je jedini listić, koji vas 25 godina revno posjećuje diljem naše domovine imade na stotine hiljada dječice, pa nastojite da pretplatnika *Anđela Čuvara* bude bar na desetke hiljada« (UREDNIŠTVO, »Poruke uredništva«, u: *Anđeo Čuvar*; 26 /1926./ 1, unutarnja stranica korica).

³⁰ B. HORVATH, »Poslušnoj i marljivoj djeci«, u: *Anđeo Čuvar*; 16 (1917.) 1, 1.

³¹ »Prijatelji 'Anđela čuvara' neka znadu i ovo: dosad još pretplatnici nijesu porasli na potpunih sedam tisuća, premda malo još treba!« (/P. TRIPLAT/, »Spomen-zahvalnica-zavjet«, u: *Anđeo Čuvar*; 16 /1917./ 10, 146).

³² Od početka šk. god. 1928./1929. u impresumu se počelo objavljivati da je *Anđeo Čuvar*; »odobren za čitanje i primanje škol. omladini u osnov. i niž. razr. srednj. škola odlukom g. Ministra Prosvjete P. br. 6491 od 1. V. 1928.«

³³ O tom službenom aktu glavni urednik je obavijestio svoje čitatelje: »Najprije Vam moram javiti veselu vijest: (...). Banska vlast javlja uredniku da odobrava i preporučuje svim učenicima, osnovnih, gradanskih i srednjih škola čitanje i širenje 'Anđela Čuvara'. Možete misliti koliko je bilo veselje urednikovo kad je pirimo ovo pismo (...): Kad najviša vlast u Banovini Hrvatskoj preporučuje 'Anđela Čuvara', onda to nije mala stvar« (/G. ĐURAK, »Urednikova pošta«, u: *Anđeo Čuvar*; 39 (1939) 3, unutarnja strana korica).

2. »Andeo Čuvar« – polustoljetni hrvatski tiskovni medij u europskoj pojavi i razvoju »knjige za djecu«

Čini se da bi za bolje razumijevanje »Anđela Čuvara« kao tiskovni medij trebalo kontekstualizirati u povijest onoga što se u širem smislu zove »knjiga za djecu«.³⁴

Prema razvoju knjigotiska (počevši od sredine 15. st.) u Europi se za mlade naraštaje priređuju priče i likovni predlošci; pojavljuju se jednostavne početnice, pretežito religioznog obilježja.

U 17. st. pojavila se knjiga kao enciklopedijski slikovni rječnik, koji teži za sustavnim posredovanjem »zemaljskoga kruga«; knjiga predstavlja prve pokušaje da likovnim i pisanim tekstom na mlade naraštaje djeluje odgojno, poučno i zabavno.³⁵

U *romantizmu* 19. st. manje se u prvom planu nalazi pouka djece, već je naglasak stavljen na ozdravljenje tobožnjega nedužnoga svijeta djece; u knjige se uvrštavaju pjesme i popijevke za djecu³⁶ te pripovijetke i bajke.³⁷

U prvoj polovini 20. st. (vrijeme izlaženja »Anđela Čuvara«), već spomenute umjetničke stilove i pedagoške reforme, a u jeku I. svjetskoga rata i totalitarnih režima knjigu za djecu prožima domoljublje.

Spomenuta knjiga J. A. Komenskog iz 17. st., pisana onodobnim jezikom znanosti (latinski) i na njemačkom jeziku, a brzo nakon objavljivanja na spomenutom originalu prevedena je na sve jezike poznatoga svijeta.³⁸ Početkom 19. st. najveći dio literature za djecu i mladež sastojao se od knjiga zornih obilježja, knjiga koje sadržavaju osnovne pojmove (početnice) ili knjiga u funkciji obrazovanja. Riječ je o knjigama koje su pretežno namijenjene školskoj djeci i mladim čitateljima. Knjiga ili tiskovni mediji prenose zbirke pripovijetki ili bajki kao posebnu formu za mlade naraštaje. Pripovijetke i bajke, kao narodno blago koje se prenosilo predajom, i narodno znanje sačuvalo se tijekom povijesnog razvoja naroda, te je unatoč različitim diferencijacijama u svojim osnovnim izričajima ostalo nepromijenjeno.

Od *prosvjetiteljstva* 18. st. pripovijetka/bajka, poimana kao neprihvatljivo praznovjerje, bila je (zbog određene pedagoške antropologije) jednostavno dokinuta. Naime, u takvom pristupu, fantazija ne bi trebala biti prihvaćena kao ljudska sposobnost kojom bi se unapređivalo

³⁴ U suvremenom poimanju »knjiga za djecu« obuhvaća slikovnicu koja sadrži priče životne sredine i interesna pitanja djece ispod 10 godina starosti; to je knjiga koja popularno donosi znanja djece koja ih interesiraju kao i antologije u kojima su navedena područja sastavljena tako da su nadopunjena zagonetkama, pjesmama i rimama, a kao posebnu formu knjiga za djecu obuhvaća priče.

³⁵ Usp. J. A. COMENIUS, *Orbis pictus sensualium. Die sichtbare Welt. Das ist alles vornehmster Welt-Dingen und Lebens-Verrichtungen/Vorbild und Benachmung*, Nürnberg, 1658.

³⁶ Usp. C. BRENTANO–A. ARNIM, *Das Knabbern Wunderhorn*, Heidelberg, 1806.–1808.

³⁷ Usp. J. GRIMM–W. GRIMM, *Kinder und Hausmärchen*, 2 sveska, Berlin, 1812.–1815.; G. SCHWAB, *Die schönsten Sagen des klassischen Altertums*, Stuttgart, 1838.–1840.; hrvatski prijevod: G. SCHWAB, *Najljepše priče klasične starine, dio prvi i drugi*, Globus medija, Zagreb, 2004.–2005.

³⁸ Stoljeće kasnije pojavljuje se nova knjiga koja pripada istoj vrsti: J. B. BASEDOW, *Des Elementarwerks. Ein geordneter Vorrath aller nötigen Erkenntnis, 4 Textbde, Mit 100 Kupferstichen*, Dessau/Leipzig, 1770.–1774.; knjiga se sastoji od četiri sveska teksta i od jednog sveska slika sa 100 bakroreza, izlazila je četiri godine (1770.–1774.).

»obrazovanje naroda« (18. st. i početak 19. st.); fantazija bi trebala posredovati u stjecanju znanja i spoznaje o zbiljskome svijetu i u ustrojstvu u društvenim uvjetima. Fantazija je pritom mogla *otklanati*, ali ne i buditi želje i čežnje koje bi bile u suprotnosti s održanjem činjenica.³⁹ Posljedice takvog pristupa pripovijetci/bajci i fantaziji mladih naraštaja u velikoj mjeri osjećaju se i 60-ih godina 20. st. Naime, u to vrijeme osjećale su se znatne ograde prema pripovijetci/bajci kao nečemu što je zastarjelo i što bi (možda) izražavalo feudalnu sliku društva s točno određenim ulogama. S društvenokritičkoga motrišta, fantazija koja dolazi do izražaja u komunikaciji mladih naraštaja s pripovijetkama/bajkama shvaćala se kao nešto što je odvojeno od zbiljskoga svijeta i kao u sebi harmonizirano područje po kojem bi dijete bilo skrenuto od stvarnih problema i oslabljeno u svojoj provedbenoj snazi.⁴⁰

Međutim, zahvaljujući promjeni pedagoške antropologije, gore spomenuti pristup fantaziji i pripovijetci/bajci počeo se postupno mijenjati. U komunikaciji s pripovijetkom/bajkom dijete razvija vlastiti svijet pun simboličkih slika i osnovne uzorke (predloške) ljudskoga djelovanja i ponašanja. Taj svijet u kojem se dijete pronalazi sa svojim razvojno uvjetovanim strahovima, nadama i željama, prepričava se u otuđenoj formi osnovnih stanja ljudskoga života. Riječ je o rivalstvima među braćom i sestrama, razvojnim promjenama, napetostima uvjetovanima *Edipovim kompleksom*, agresivnostima i mogućnostima sublimacije; riječ je o svijetu koji je ispunjen razmimoilaženjima (razračunavanjima i raspravama), u kojem se trajno susreće »dobro« i »zlo«, ali na način da na koncu pobjeđuje »dobro«. Taj ljudski svijet osvjedočuje djetetu ono što je nesvjesno. Pritom dijete nesvjesne sadržaje osvješćuje i oblikuje fantazijom, koja mu omogućuje da se kreativno odnosi prema tom svijetu. U tom pogledu pripovijetke/bajke imaju dragocjenu (odgojno-obrazovnu) vrijednost, jer one zahvaljujući fantaziji djetetu otkrivaju nove dimenzije, koje ono samo (bez pripovijetki) ne bi moglo otvoriti. Ono što je posebno važno, forma i oblik pripovijetki/bajki pružaju djetetu slike po kojima ono može izgraditi (obrazovati) svoje dnevne snove a svojem životu dati bolje usmjerenje.⁴¹

Prije pojave »*Anđela Čuvara*« stanje »knjige za djecu« u Hrvatskoj je više-manje kao i posvuda u Europi – prijeporno. Kao primjer za to vrlo dobro može poslužiti glavno djelo svećenika, pedagoga i književnika S. Ilijaševića (1814.–1903.) »*Obuka malenih ili Katehetika*« (Zagreb, 1850).⁴² Iako veoma napredno u polovini 19. st., to je djelo zbog sumnje u njegovu »ortodoksiju« bilo potisnuto iz javnosti. Ipak za F. Hefflera (1864.–1940.), 50 godina poslije njegova objavljivanja, ono će postati nadahnuće i jedna od polaznih točaka u stvaranju »psihološke« (»zagrebačke«) nastavne metode.⁴³

³⁹ Usp. D. RICHTER–J. MERKEL, *Märchen, Phantasie und soziales Lernen*, Berlin, 1974.

⁴⁰ Usp. O. F. GEMELIN, *Böses kommt aus Kinderbüchern*, München, 1972.; M. SCHEDLER, *Schlacht die blauen Elefanten*, Weinheim/Basel, 1973.

⁴¹ Usp. B. BETTELHEIM, *Kinder brauchen Märchen*, Stuttgart, 1977., str. 12.

⁴² »*Obuka malenih...*«, iza opširnijeg predgovora i duljega uvoda, gdje obrađuje pojmove, zadaće i potrebe obuke, slijede dva dijela: Prvi, *Opći dio* (o učitelju malenih; gradivo za obuke malenih; i o svrsi i načinu obučavanja); Drugi, *Posebni dio* (o prosvjetljavanju uma, o oplemenjivanju srca, i o izobrazbi volje).

⁴³ Tako su se obistinile riječi koje je, uvjeren u ispravnost svoga djela »*Obuke malenih...*«, napisao S. Ilijašević: »Ako l' sada odaziva ne nađeš, omiliti možeš potomcima, jer budućnost pravednije sudi« (citirano prema: M. PRANJIC (pr.) *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, Salezijanski katehetski centar, Zagreb, 1991., str. 253).

Prosudjujući hrvatski mjesečnik »Anđela Čuvara« (od 1901. do 1943.), u kontekstu europskoga razvoja »knjige za djecu« u širem smislu, čini se da je opravdano formulirati jednu radnu hipotezu: »Anđeo Čuvar« anticipira pristup književno-umjetničkim i drugim kvalitetnim tekstovima i vrednovanju fantazije mladih naraštaja za nekoliko desetljeća, kako u okviru općega odgoja i obrazovanja tako (posebice) u religioznom odgoju.⁴⁴ Osim toga »Anđeo Čuvar« jednostavno odgaja mlade naraštaje za »čitanje dobrih knjiga«.⁴⁵

3. Višeznačni doprinos

Kao što je u radnom naslovu istaknuto, glavni zadatak ovoga istraživanja jest istaknuti *doprinos* »Anđela Čuvara« religioznom odgoju u kontekstu općega odgoja i obrazovanja. Na temelju globalne analize *općih podataka* i *konteksta* povijesnoga razvoja »knjige za djecu« čini se da je spomenuti *doprinos* višeznačan, tako da bi se mogao prikazati u pet dimenzija: *populariziranje psihološke metode* u tzv. *novoj školi*; *moralni odgoj* odnosno *odgoj savjesti*; *razvijanje različitih oblika rada u skupinama*; *komuniciranje s literarnim tekstovima i drugim sadržajima* odnosno *medijima* i *razvijanje primjerenih metodičkih postupaka*. Iz svih istaknutih dimenzija istraživanja proizlazi i aktualnost poruke »Anđela Čuvara« za današnje vrijeme.

3.1. Doprinos popularizaciji »psihološke metode«

U traganju za *doprinosom* »Anđela Čuvara« religioznom odgoju posebice je važno naglasiti da je taj tiskovni medij suvremenik i protagonist tzv. *katehetskoga pokreta*, koji je u svojoj prvoj fazi obilježen pitanjem obnove u metodi odgojno-obrazovnog procesa.

Izlaženje »Anđela Čuvara«, dakle, koincidira sa spomenutom prvom fazom *katehetskog pokreta*. Prema tome, opravdano je pretpostaviti da je jedan takav tiskovni medij na svoj način »ogledalo« *katehetskog pokreta* u Hrvatskoj, i to u obnovi metode koja je obilježavala školsku nastavu od konca 19. do prve polovine 20. stoljeća.

Riječ je o *induktivnoj* metodi poučavanja u kojoj se kao središnji problem ističe »kako« što bolje poučavati, poštujući pritom što je više moguće djetetovu posebnost te njegove stvarne mogućnosti učenja, djelujući na sve duševne moći: spoznajnu, afektivnu i djelatnu.

I kršćanski nauk se provodio u tzv. *aktivnoj školi*. U provedbi pak te *aktivne škole* tražilo se da se u odgojnom procesu vjeroučenika vodi takvim aktivnostima kojima će usvajati temeljne istine vjere koje označuju cilj i osmišljavaju ljudski život te usmjeravaju njegovo djelovanje.

⁴⁴ Bilo bi dobro komparativno usporediti tekstove »Anđela Čuvara« sa službenim dokumentom biskupa u poslijekoncilskim temeljnim smjernicama o obnovi religioznoga odgoja i kateheze. Govoreći o izvorima sadržaja religioznoga odgoja i kateheze, navodi se, među ostalim, i sljedeće: »... za evociranje temeljnih općeljudskih iskustava te za povezivanje tih iskustava s autentičnim kršćanskim iskustvom – da se kao izvor sadržaja religioznog odgoja i kateheze biraju kvalitetni književno-umjetnički, znanstveni i drugi tekstovi, kvalitetna djela s područja glazbe, likovnih i drugih umjetnosti te kvalitetni audiovizualni i drugi mediji« (BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1983., br. 43).

⁴⁵ Usp. npr. *Anđeo Čuvar*, 22 (1923.) 10, 41.

Začetnik i promicatelj te metode u Hrvatskoj, koju je nazvao »psihološkom metodom«, bio je Ferdo Heffler⁴⁶, svećenik Zagrebačke nadbiskupije i kateheta, koji je poznat i po knjizi *Metodika za vjeronauk u nižim pučkim školama* (Zagreb, 1903). U toj knjizi Heffler se oslanja na knjigu Stjepana Basaričeka *Pedagogija III. dio. Posebna nauka o obuci* (Zagreb, 1901), koji svoju pedagogiju, među ostalim, temelji na Herbartovim didaktičkim postavkama.⁴⁷ Polazeći, dakle, od S. Basaričeka, F. Heffler je osporavao dotadašnju tzv. logičku katehetsku metodu, zbog toga jer »ona poučava, ali ne uzgaja; ona upućuje, a ne uputi; puni um i gađa u srce, ali ga ne pogodi (...). U školi se više obučava nego uzgaja. Katehet često djeluje učenicima na srce i formira njihov značaj načinom koji ne odgovara prirodi njihove psihe; ne djeluje na njihova čuvstva sredstvima, koja su učenicima kadra potresti srce i ganuti volju; ne gleda u njima buduće samostalne učenike, ne posize dovoljno u život sa svim njegovim milinama i gorkostima, krepostima i opačinama, istinom i bludnjama.«⁴⁸ Zato utemeljitelj »psihološke« nastavne metode F. Heffler apelira na drugačiju metodu, pa kaže: »Život se upaljuje samo na životu... Eto to je temelj psihološke metode. Iz života za život. Djelovanjem na srce i volju proživljavanjem raznih faza ljudskog duševnog života. Tako se zarobi srce i volja.«⁴⁹

Prema Hefflerovoj »psihološkoj« metodi sredstva za stjecanje znanja su: predočivanje, pokazivanje, opisivanje, pripovijedanje, razjašnjavanje, prikazivanje, izvođenje i dokazivanje, propitivanje i odgovor.

Komunicirajući s »Anđelom Čuvarom«, čitatelj se ne može oteti dojmu kako su prilozi objavljeni u tom mjesečniku blizu ovakvom pristupu. U duhu »psihološke« metode valja vrednovati zauzimanje toga mjesečnika za odgoj djece i mladih kroz svoje različite rubrike, posebno djelotvorne ljubavi i rubrike za misije.

»Psihološka metoda« već je u početku izazvala zanimanje ali i osporavanja. Ipak je zanimanje za nju relativno brzo prevladao. Dok se dublje ne istraži, za sada ostaje opravdana slutnja da je »Anđeo Čuvar« popularizirao »psihološku metodu«.

Kada je riječ o psihološkoj metodi, treba istaknuti još jedan vrlo važan podatak da se ona unutar *katehetskoga pokreta* u Hrvatskoj sa sjedištem u Zagrebu razvijala istodobno i neovisno o tzv. »münchenskoj« (»psihološkoj«) metodi u Bavarskoj sa sjedištem u Münchenu odnosno neovisno o »bečkoj« sa sjedištem u Beču.

Nijemci su izrijeком priznali da ih Hrvati u stvaranju svoje »psihološke« (nazvane također »zagrebačka«) metode nisu kopirali. Iako se spomenute dvije metode u velikoj mjeri mogu svesti na zajednički nazivnik, ipak kod zagrebačke odnosno psihološke metode postoji nešto posebno što je razlikuje od »münchenske« (»psihološke«), a po nekim sudovima čini i kvalitetno boljom. No razlika je ipak velika u korist »münchenske« (»psiholo-

⁴⁶ Usp. A. PAVLOVIĆ, *Doprinos Ferde Hefflera razvoju kateheze i katehetskog pokreta u Hrvatskoj /900-940/*, Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1997. Riječ je o monografiji F. Hefflera kao začetnika katehetskog pokreta u Hrvatskoj u europskom kontekstu, o induktivnoj ili »psihološkoj metodi«. Vidi str. 64–69.

⁴⁷ Usp. I. MARJANOVIĆ, »Basariček, Stjepan«, u: M. PRANJIC (pr.), *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1991, str. 60–61.

⁴⁸ M. PRANJIC, »Psihološka metoda«, u: *nav. dj.*, str. 613.

⁴⁹ *Isto*.

ške«), samo po tome što je ona popularizirana i poznata diljem svijeta, a hrvatska ostala nepoznanica i za same Hrvate.

Zato ta konstatacija predstavlja jedan razlog više za istraživanje veze između »Anđela Čuvara« i *katehetskoga pokreta* u Hrvatskoj. Po svemu sudeći »Anđeo Čuvar« predstavlja svojevrsnu dokumentaciju onoga što znači obnova metode u religioznom odgoju odnosno katehezi. Znanstveno obraditi »Anđela Čuvara« u kontekstu *katehetskoga pokreta* u prvoj polovini 20. st., posebice pod aspektom odgojno-obrazovne »psihološke« metode, značilo bi također skinuti veo zaborava s onoga čime bi se mogao ponositi svaki narod. Možda bi i ovo istraživanje moglo potaknuti na ostvarivanje toga zadatka. U tom pogledu možda bi bilo dobro istraživanje proširiti na jednu komparaciju koja bi polazila od problemskog pitanja: Ima li na prostorima u kojima se rodila tzv. »münchenska« (»psihološka«) metoda isto tako sličan list za djecu i mladež koji bi nekako slično kao »Anđeo Čuvar« popularizirao tu metodu? Dakako, u tom istraživanju najvjerojatnije bi se postavilo pitanje: Je li »Anđeo Čuvar« isključivo pod utjecajem »psihološke« (»zagrebačke«) metode ili je na njega također utjecala i spomenuta »münchenska« (»psihološka«) metoda?

Svakako postoji još jedna velika podudarnost odnosno sličnost između F. Hefflera, utemeljitelja »psihološke« metode, i »Anđela Čuvara«, a ona se sastoji u promicanju suradnje između svjetovnog i duhovnog učiteljstva.

3.2. Doprinos moralnom odgoju odnosno odgoju savjesti

Razvojni put osobe u djetinjstvu i mladosti, a i tijekom cijeloga života, treba promatrati pod psihološkim i moralnim vidom. Završetak ranog djetinjstva nalazi se u znaku prelaska iz *egocentričnog* u stanje *reciprocnosti*. To se ujedno podudara i s pojavom uporabe razuma i buđenjem savjesti, te se isto tako rano djetinjstvo nalazi u znaku prelaska iz *heteronomnosti* (zavisnosti) u *autonomnost* (samostalnost). Polaskom u školu u djetetu nastaje pojačani moralni interes. Tako nastaje novo psihičko i duhovno stanje u kojem se treba odgajati savjest. Čini se da je u »Anđelu Čuvaru« doprinos tom zadatku veoma prepoznatljiv (odgoj savjesti odnosno moralni odgoj djece i mladih) te bi ga se moglo prikazati na tri razine.

3.2.1. Različiti oblici rada u skupini

U skladu s cjelokupnim razvojem djece i mladeži, »Anđeo Čuvar« svoje čitatelje (djecu i mladež) postupno osposobljava za uzajamno poštivanje i prihvaćanje, za pravu suradnju i solidarnost. Takav zaključak odnosno procjena temelji se na različitim oblicima igara u skupini odnosno radova u kojima djeca i mladež na konkretan i osoban način »uče« što to znači »recipročan« i »autonoman« moral. Takav skupinski rad u »Anđelu Čuvaru« prepoznatljiv je i po stilu vođenja (animiranja) i po njegovim ciljevima koji se njime žele postići.

S tim u vezi dalo bi se zaključiti da je »Anđelu Čuvaru« jasno kako su za uspješan i skladan razvitak djeteta i mladog čovjeka nužno potrebni njegovi drugovi, osobito skupina vršnjaka.

3.2.2. Komunikacija s literarnim tekstovima i drugim sadržajima odnosno medijima

Kao što je već u prethodnom poglavlju istaknuto, i koliko se ovim prvim istraživanjem moglo utvrditi, u »Anđelu Čuvaru« se pojavljuje više književnih vrsta: (narodne) pripovijetke za djecu⁵⁰, bajke⁵¹, basne⁵², lirske pjesme, zagonetke, poslovice i pitalice.⁵³

Zahvaljujući »psihološkoj metodi« koja se afirmirala »katehetskim pokretom«, temeljem »kristosredišnjosti« u okviru književno-umjetničke riječi, čitatelji (djeca i mladi) »Anđela Čuvara« *internaliziraju* kršćanske moralne sadržaje *učenjem* iz konkretnih životnih situacija. Stoga »Anđeo Čuvar« pojedina načela odnosno Božje zapovijedi »pretvara« u takve životne situacije koje su bliske iskustvu djece i mladih. U tom smislu »Anđeo Čuvar« u svojim priložima pripovijeda događaje ili situacije koje odgovaraju zanimanjima i iskustvu djece. Nadalje u »Anđelu Čuvaru« su izabirani literarni tekstovi u kojima se na zgusnut i lijep način iznose slikovite, simboličke i istinite situacije u kojima će se djeca i mladi prepoznati te razvijati ona *nagnuća* ili *sklonosti* prema likovima i događajima, u kojima će se u zrelijoj dobi razviti u osobne stavove. Tako »Anđeo Čuvar« donosi basne koje su prikladne za mladu djecu te »kratke« i »konfliktne« priče iz narodne mudrosti hrvatskoga naroda i drugih naroda, ali i priče od nepoznatih, manje poznatih i vrlo poznatih umjetnika odnosno književnika. Da »Anđeo Čuvar« izlazi danas, zasigurno bi izabirao više tipičnih biblijskih tekstova, izvornih ili lijepo prepričanih, u kojima se na jednostavan i uvjerljiv način donose temeljna »načela« biblijskog (osobito evanđeoskog) morala. Spomenute basne i priče »Anđeo Čuvar« ne propušta kompletirati drugim kvalitetnim medijima i »sadržajima« svoga vremena. Misli se na crteže, fotografije i reprodukcije likovnih sadržaja. I te sadržaje valja svrstati u doprinos općem i religioznom odgoju, jer su oni prikladni i za evociranje i za stvaranje i sustvaranje životnih situacija u kojima se djeca i mladi imaju prilike identificirati, opredjeljivati i uvježbavati u samostalnom i slobodnom izabiranju između »dobra« i »zla«.

3.2.3. Zadaci s primjerenim metodičkim postupcima i kreativnim istraživanjem

Treba napomenuti da »Anđeo Čuvar«, zajedno s izborom spomenutih prikladnih sadržaja i medija, također svraća posebnu pozornost na postavljanje zadataka uz pratnju primjerenih metodičkih postupaka. Naime, ti metodički postupci u skladu su sa zahtjevima odabranih medija i sadržaja i s mogućnostima djece i mladih. Drugim riječima »Anđelu Čuvaru«

⁵⁰ Pripovijetke za djecu i mladež obuhvaćaju veći broj likova i događaja. Likovi pripadaju različitim sredinama i nose različita obilježja (etička i idejna).

⁵¹ U bajkama se izražava neka ljudska čežnja za vedrijim i pravednijim životom, vjere u čovjekovu snagu koja nadvladava i najokrutnije sile i pomaže ljudskoj plemenitosti da izbjegne sve opasnosti, a ljudskoj mašti daje neslućene zaletе u otkrivanju beskonačnih prostranstava, u sjedinjavanju različitih pojava i njihova smještaja u čudesne okolnosti i vrijeme. U fantastični svijet bajke projicirane su realne ljudske želje, pozitivni likovi pobjeđuju svoje protivnike. U oblikovanju svijeta bajke naglašen je pjesnički element.

⁵² Riječ je o kratkim pričama s naglašenom poukom, a najčešće se izražava alegorično. Pouka kao bitni element basne uvjetuje i njezinu kompoziciju; pouka nije uvijek izravno izražena.

⁵³ Uz pripovijetke, bajke i basne, »Anđeo Čuvar« obiluje poslovicama, zagonetkama i pitalicama (male prozne vrste), koje se odlikuje sažetošću i slikovitošću izraza, a prenose i narodnu mudrost i svojevrsnu narodnu filozofiju.

nije svejedno kojim će putem njegovi čitatelji (djeca i mladi) »ulaziti« u »situaciju života« koju evociraju izabrane priče (i basne) i drugi mediji. Zato »Anđeo Čuvar« nastoji pomoći djeci i mladima da budu doista kreativni u procesu identifikacije u razvijanju pozitivnih nagnuća za osobne stavove. Govoreći konkretnije, u tu perspektivu valja smjestiti trajnu pozornost »Anđela Čuvara« da njegovi čitatelji crtaju, da se scenski i pismeno izražavaju poetski i u kraćim sastavcima.⁵⁴ Češće se mogu susresti pedagoški poticaji »Anđela Čuvara« kao ovaj: »Sigurno će biti najsposobniji ljudi oni đaci, koji se vježbaju u 'Anđelu Čuvaru' bilo na odgonetkama, bilo na zagonetkama, bilo na smješnicama, pjesmama, pripovijetkama itd. Glavno je da se ti vježbaš i postaješ sposobniji.«⁵⁵

4. Neki važniji poticaji za daljnja istraživanja

Cilj je ovog prvog istraživanja naglasiti potrebu i aktualnost nekih daljnjih istraživanja kojima će se utvrditi doprinos »Anđela Čuvara« religioznom odgoju. U tom vidu kao *pretpostavka/zaključak* iz ovog istraživanja proizlaze neki važniji tematski nacrti.

4.1. Religiozni odgoj u korelaciji s općim odgojem i obrazovanjem

Iako se ovo istraživanje bavi doprinosom religioznom odgoju »Anđela Čuvara«, a ne općem odgoju i obrazovanju djece i mladeži, ipak valja podsjetiti da je svaki doprinos općem odgoju i obrazovanju ujedno i doprinos religioznom odgoju. Takav stav danas dolazi do izražaja u okviru *korelacije* religioznog odgoja školskog vjeronauka s općim odgojem i obrazovanjem, koje se stječe u pojedinim obrazovnim područjima odnosno nastavnim predmetima. Jednako se ta *korelacija* uspostavlja sa župnom katehezom i životom izvan nastave – životom jednostavno.

4.1.1. Područje književne umjetnosti u religioznom odgoju

Kada čitatelj ima pred očima 43 godišta »Anđela Čuvara«, onda spontano pomisli na poruku sadržanu u proznim i poetskim tekstovima koju su njegovi urednici i suradnici, odrasli i djeca, sami stvarali i skupljali kao hrvatsku baštinu i baštinu drugih bližih i dalekih naroda diljem svijeta. Čitatelj također spontano pomisli i na tisuće djece, mladih i odraslih koji su u duhu općeg i kršćanskog odgoja i obrazovanja s tim književno-umjetničkim tekstovima komunicirali.⁵⁶ Isto bi tako trebalo pomisliti i na plodove kulture i vjere koji su iz toga proizlazili. Kako to utvrditi? Zasigurno su ti plodovi dio baštine od koje se i danas živi. »Anđeo Čuvar« je poticanjem na različite oblike stvaralaštva pridonosio razvoju moralno-etičke sposobnosti djece i mladih: »(...) eto ti 'Anđela Čuvara', pa čitaj,

⁵⁴ Vidi bilješku 22.

⁵⁵ P. TRIPLAT, »Spomen-zahvalnica-zavjet«, u: *Anđeo Čuvar*, 26 (1917.) 10, 1–2.

⁵⁶ Već u siječnju prve školske godine izlaženja »Anđela Čuvara« utemeljitelj i prvi glavni urednik je napisao kako »nema nigdje takovih lijepih pripovijesti kao u njemu« (M. BARBARIĆ, »Drago dijete«, u: *Anđeo Čuvar*, 1 (1902.) 8, 113.

piši, slikaj koliko te volja». ⁵⁷ Uz moralno-etički doprinos, »*Anđeo Čuvar*« je poučavao u pravilima različitih oblika kreativnog izražavanja. U tom kontekstu s pravom se može zaključiti da je i njegov doprinos odnosno zasluga što su se među djecom i mladima nalazili suradnici koji su zahvaljujući »*Anđelu Čuvaru*« dobili prve poticaje i iskustva za razvijanje svoga književno-umjetničkog talenta, a koji su zatim u mladenačkoj i odrasloj dobi napredovali do antologijskih nacionalnih i međunarodnih razina. To su prije svega: Nikola Šop ⁵⁸, Aleksa Kokić ⁵⁹, Nikola Miličević ⁶⁰, Vinko Kos ⁶¹ te svećenik i poznati sveučilišni profesor crkvene povijesti na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu Josip Buturac. ⁶² Zajedno s njima valjalo bi spomenuti i nekoliko velikih hrvatskih umjetnika u prozi i poeziji, npr. Stjepana E. pl. Tomića ⁶³, Velimira Deželića (oca) ⁶⁴ i Milutina Mayera. ⁶⁵ Isto tako valja spomenuti samo neka od najvećih imena hrvatske književnosti 20. st., čije kreacije (iz djetinjstva i mladenaštva) ovom prvom analizom nisu utvrđene u »*Anđelu Čuvaru*«, ali su oni sami u različitim privatnim i javnim razgovornim prigodama isticali da su u djetinjstvu i mladosti komunicirali s tim mjesečnikom. U tome se posebno ističu dva imena, književnik Dragutin Tadijanović ⁶⁶ i književnica Vesna Parun ⁶⁷.

⁵⁷ G. ĐURAK, »Urednikova pošta«, u: *Anđeo Čuvar*, 39 (1939.) 1, unutarnja stranica korica.

⁵⁸ Kao »realac«-»gimnazijalac«, u rubrici najmlađih suradnika objavio je tri pjesme: *Otac i sinčić*, u: *Anđeo Čuvar*, 18 (1918./1919.) 8, 108; »Jajcu-gradu«, u: *Anđeo Čuvar*, 18 (1918./1919.) 8, 109; *Domovini*, u: *Anđeo Čuvar*, 18 (1919./1920.) 9 i 10, 74.

⁵⁹ Vidi: »*Madoni*«, u: *Anđeo Čuvar*, 32 (1933.) 98, 204; »*Jutro na selu*. Pjesma za dječji govorni zbor«, u: *Anđeo Čuvar*, 37 (19198.) 10, 222; »*Zvončići božićne večeri*. Pjesma za dječji govorni zbor«, u: *Anđeo Čuvar*, 37 (1937.) 4, 81–82; A. Kokić se pojavljuje i kao prevoditelj priča za djecu, npr. »*Blagdani svjetla*. Kineska narodna priča«, u: *Anđeo Čuvar*, 38 (1939.) 10, 223–227.

⁶⁰ Vidi: VEČE, u: *Anđeo Čuvar*, 39 (1939.) 1, 17; »*Orač u jesensko jutro*«, u: *Anđeo Čuvar*, 39 (1939.) 3, 58; »*Snježak pada*«, u: *Anđeo Čuvar*, 39 (1940) 6, 128.

⁶¹ Tog velikana poezije s religioznim nadahnućem, mučenika komunističke ideologije pa zbog toga mnogim hrvatskim generacijama prisilno »zaboravljenog« treba tek otkriti. Zanimljivo je da se u »*Anđelu Čuvaru*« ponajprije pojavljuje kao umjetnik meloigre i jedne pripovijetke, npr. »*Šumska carica* (dječja meloigra)«, u: *Anđeo Čuvar*, 38 (1938.) 3, 68-70; »*Dušenka*«, u: *Anđeo Čuvar*, 39 (1940.) 6, 135–138.

⁶² Tako su u rubrici najmlađih suradnika, dok je bio gimnazijalac u Požegi, zabilježene tri njegove pjesme: »*Rano proljeće*«, u: *Anđeo Čuvar*, 18 (1918./1919.) 9 i 10, 130; »*Molitva*«, u: *Anđeo Čuvar*, 18 (1918./1919.) 9 i 10, 131; »*Molitva Majci Božjoj*«, u: *Anđeo Čuvar*, 19 (1919./1920.) 1 i 2, 12.

⁶³ Vidi: »*Zdravo Marijo!*«, u: *Anđeo Čuvar*, 6 (1907.) 9, 131; »*Veliki petak*«, u: *Anđeo Čuvar*, 8 (1909.) 8, 114; »*Proletni zvuc*«, u: *Anđeo Čuvar*, 8 (1909.) 9, 141; »*Visibaba*«, u: *Anđeo Čuvar*, 9 (1910.) 8, 113; »*Puzi, puzi*«, u: *Anđeo Čuvar*, 9 (1910) 9, 132; »*Zečić*«, u: *Anđeo Čuvar*, 9 (1910) 9, 132; »*Slavuj*«, u: *Anđeo Čuvar*, 9 (1910) 9, 133.

⁶⁴ »*Anđeo čuvar*«, u: *Anđeo Čuvar*, 18 (1918./1919.) 1, 1–2; »*Mali Isus*«, u: *Anđeo Čuvar*, 18 (1918./1919.) 2, 17-18; »*Badnjak*«, u: *Anđeo Čuvar*, 18 (1918./1919.) 4 i 5, 49.

⁶⁵ Zabilježena je njegova crtica: »*Duvanjsko polje*«, u: *Anđeo Čuvar*, 25 (1925./1926.) 4 i 5, 68–71.

⁶⁶ 30. svibnja god. 2002. književnik D. Tadijanović gostovao je u emisiji Hrvatske radio-televizije pod nazivom »*Željka Ogresta i gosti*«. Na pitanje voditeljice emisije o njegovoj vezi s pjesnikom N. Šopom, Tadijanović je odgovorio kako se s tim književnikom povezao preko »*Andela Čuvara*«. Naime, on je u tom razgovoru istaknuo kako je kao čitatelj »*Andela Čuvara*« pročitao jedan odgovor urednika toga mjesečnika Nikoli Šopu. Tako je tragom toga odgovora Tadijanović došao do Šopa, koji se u ono vrijeme (20-ih godina 20. st.) nalazio u Banjoj Luci. Od toga trenutka do njihova prvog susreta, rekao je Tadijanović, njihova veza trajala je pet godina. Treba reći kako je ovo jedna od posvjedočenih veza koje je »*Anđeo Čuvar*« uspostavljao među svojim čitateljima i suradnicima i tako sa svoje strane pridonio stasjanju lika budućih hrvatskih književnika.

⁶⁷ Književnica V. Parun je, isto tako, u više navrata u različitim *intervjuima* isticala kako je u djetinjstvu bila čitateljica »*Andela Čuvara*«. Osim toga, čulo se pripovijedati da je hrvatski književnik I. G. Kovačić svoju prvu pjesmu objavio u »*Anđelu Čuvaru*«; tu *usmenu predaju* trebalo bi, ako je moguće, dokumentirati.

Razložno je očekivati da bi upravo rezultati ovog istraživanja mogli pokazati kako je »Anđeo Čuvar« bio jedan od svojevrstnih prethodnika književno-umjetničkim i biblijskim pristupima u suvremenoj poslijekoncilskoj hrvatskoj koncepciji religioznog odgoja i kateheze.⁶⁸

4.1.2. Glazbena kultura i scenski iskaz u religioznom odgoju

»Budući da voditelji dječjih zborova nemaju dosta skladbi u dječjem duhu, nastojeće »Anđeo Čuvar« donositi u svakom broju po jednu skladbu.«⁶⁹ Ovaj podatak ukazuje na činjenicu da je »Anđeo Čuvar« osluškivao potrebe odgoja i obrazovanja na općem planu, u ovom slučaju potrebe glazbenoga odgoja u povezanosti sa scenskim izražavanjem. U tom smislu pretpostavlja se da bi se i glazbeni i scenski pedagozi mogli uključiti u cjelovito istraživanje tog doprinosa »Anđela Čuvara« u odgoju i obrazovanju. Inače prvi notni zapis u »Anđelu Čuvaru« nalazi se tek u 15. i 16. školskoj godini.⁷⁰ Tu se pojavljuju velika imena hrvatske glazbe, kao npr. Kamilo Kolb⁷¹, Krsto Odak⁷² i Ivan Kokot⁷³ sa skladbom na poeziju Dragutina Domjanića, koja je od općeg značenja za kulturu hrvatskoga naroda: *Kaj*.⁷⁴

4.1.3. Razvijanje enigmatike

Jedan od doprinosa kojega bi trebalo dovesti u vezu s »psihološkom« metodom jest metoda zagonetki-odgonetki. Naime, od prvog do posljednjeg broja svih 43 godišta »Anđeo Čuvar« je svoje čitatelje pozivao na zadatak zagonetki-odgonetki. Time je u djeci i mladima razvijao spoznajnu stranu odgoja i obrazovanja. No valja podsjetiti da se taj razvoj spoznaje temelji u jedinstvu triju njezinih funkcija: na *promatranju* čime se *spoznaje* vanjska strana objekta spoznaje, na *praksi (radu)* odnosno na aktivnom odnosu prema objektu *spoznaje* i na *mišljenju* kojim se zahvaća odnos među pojedinostima objekta *spoznaje*. Zagonetke-odgonetke zahtijevaju upravo takav način spoznaje.⁷⁵

⁶⁸ Usp. A. G. ŠABIĆ, »Književni interesi—važan kriterij u izboru književnoumjetničkih i biblijskih tekstova u katehezi«, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2–3, 469–478; A. G. ŠABIĆ, »Književnokomunikacijski pristup u susretu s biblijskim tekstovima u religioznom odgoju i katehezi«, u: *Diacovensia. Teološki prilozi*, 2 (1994.) 1, 146–165.

⁶⁹ /G. ĐURAK/, »Opaska«, u: *Anđeo Čuvar*, 39 (1939.) 3, 61.

⁷⁰ V. »Što je meni sveto?«, u: *Anđeo Čuvar*, 15 (1915./1916.) 5, 71, kao i: »Uspavanka«, u: *Anđeo Čuvar*, 16 (1917.) 7, 105.

⁷¹ Među ostalim, neka bude spomenuta njegova skladba: »O Isuse, spase naš«, u: *Anđeo Čuvar*, 37(1937.) 4, 83.

⁷² Krsto ODAK—Aleksa KOKIĆ, »Uspavanka malom Isusu«, u: *Anđeo Čuvar*, 39 (1939./1940.) 4, 84–86; riječ je o skladbi za dječji zbor uz glasovir. Riječi Alekse Kokića, glazba Krste Odaka.

⁷³ *Grlica (Iz prigorskog ivanjskog pučkog obreda)*. Za 2 dječja zbora, u: Isto 39 (1939.) 3, 60–61; radi se o napomeni za skladbu koju je priredio glazbenik Ivan Kokot: »Budući da voditelji dječjih zborova nemaju dosta skladba u dječjem duhu, nastojeće 'Anđeo Čuvar' donositi u svakom broju po jednu skladbu« (*isto*). Od istog glazbenika zapisana je i skladba: »Sretna Nova Godina (za dvoglasni dječji zbor uz glasovir)«, u: *Anđeo Čuvar*, 39 (1939./1940.) 5, 108–109.

⁷⁴ »Kaj. Za jedan glas uz pratnju glasovira. Riječi Dragutina Domjanić, skladao Ivan Kokot«, u: *Anđeo Čuvar*, 39 (1939./1940.) 6, 132–133.

⁷⁵ Tako se čitatelj pozivao na sustavni pristup tom obliku razvijanja *spoznaje*: »Ako želite, da vam zagonetke dobro uspiju i da budu što raznolikije, a ne samo ispunjaljke i podsjetnice, pišite uredniku, da vam pošalje 'Tumač zagonetaka'. Tu je knjižicu napisao naš najbolji zagonetač Zvonimir Crknović« (/G. ĐURAK/,

Autor spomenute knjige izrijekom je naznačio cilj tih aktivnosti: »Ovim (...) sam nastojao da u najraširenijem dječjem listu protumačim glavne zagonetke i pružim mogućnost upoznavanja onih umotvorina svima koje imalo zanimaju. Svaku primjedbu i pitanje neka zainteresirani uprave na 'A/nđela/ Č/uvvara?', koji će im odgovoriti. Svima mnogo uspjeha u enigmatskoj vještini (...).«⁷⁶

Tako je »*Anđeo Čuvar*« svojim bogatstvom razvijanja enigmatike *pridonio* psiho-pedagoškoj metodi koja je uvedena u ostvarivanje suvremene kateheze odnosno vjeronauka. Ta metoda posebno je došla do izražaja i u *Priručniku za Katekizam 4*.⁷⁷

4.2. Misijski odgoj utemeljen na vjerodostojnosti

»*Anđeo Čuvar*« je djecu i mlade odgajao za misijski duh. Valja istaknuti da se taj odgoj temeljio na vjerodostojnosti naviještanja evanđelja, jer je svojim čitateljima u riječi i fotografiji o misijama govorio vlastitim primjerima kateheta i svojih odgovornih urednika. Prvi primjer nalazi se u misionaru patru Vladimiru Horvatu.⁷⁸

U poticajnom misionarskom duhu prigodom odlaska jednog od urednika u misije novi urednik obavještava djecu: »Potaknut velikom ljubavlju Isusovom prema neumrlim dušama i željom za njihovim spasenjem, dne 5. listopada o. g. otišao je vaš dosadašnji urednik 'A/nđela/ Č/uvvara?', O. Aleksa Benigar u daleku Kinu, da tamo Kinezima propovijeda o dobrom Isusu. Ja znam, da ćete vi žaliti za njim, jer vas je sve vrlo volio i lijepo vam pisao (...), ali ipak treba da se radujemo što mu je dragi Isus dao ovaj rijetki poziv.«⁷⁹

Informirajući djecu o stanju misija u Kini novi urednik ih usput također poučava u zemljopisu i povijesti. Naglasivši da se u misijama u Kini već nalaze dva Hrvata franjevcu⁸⁰ kojima se sada pridružuje i A. Benigar, novi urednik budi u djeci misionarsku svijest: »Budite sada to marljiviji u sabiranju maraka i staniola i t.d. Sada eto imadete već dva urednika »A/nđela/ Č/uvvara/« u misijama, koji će se dvostruku veseliti svakom vašem daru za male Kineze.«⁸¹ Samo godinu dana poslije čitatelji »*Anđela Čuvara*« imali su priliku

»Zagonetači«, u *Anđeo Čuvar*, 41 (1942.) 6, 137; za jedinstvo spoznajnih funkcija u nastavnom procesu (promatranje, praksa, mišljenje) vidi: V. POLJAK, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 1984., str. 69.

⁷⁶ Z. CRNKOVIĆ, »Tumač zagonetaka«, u: *Anđeo Čuvar*, 40 (1941.) 9 i 10, 224.

⁷⁷ J. BARIČEVIĆ (ur.), *Priručnik za Katekizam 4*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1983. »U dodatku se navodi niz *zagonetki* za svaku temu. One su određene, s jedne strane, za praktičnu upotrebu na vjeronaučnom sastanku (...), a s druge strane da potaknu na samostalno sastavljanje zagonetki. Osim toga u dodatku je priložena uputa za upotrebljavanje tzv. *VUK aparata* (vježbaj – uči – kontroliraj), s praktičnim uzorkom pitanja i odgovora o jednoj temi«. (Isto, 11). Po predviđanju autora ta metoda bit će za vjeroučenike izvor radosti i način pouzdanog pamćenja željenih riječi (Usp. Isto, 205). I konačno, ta metoda pospješuje intenzivnu suradnju između vjeroučitelja i vjeroučenika čiji je cilj samostalni rad vjeroučenika. VUK se u tome pokazao provjereno didaktičko sredstvo kako u grupnom tako i individualnom radu – da pojedinac bude samostalan« (usp. *Anđeo Čuvar*; 216).

⁷⁸ Usp. P. TRIPLAT, »O dobri naš kateheta...!«, u: *Anđeo Čuvar*, 23 (1923) 1, 7; opisuje se portret misionara u fotografiji (vidi: *Anđeo Čuvar*; str. 3) i riječi kojima autor opisuje katehetu koji je te godine iz Virovitice otišao u misije u Kinu.

⁷⁹ /D. ANDRAŠEĆ/, »Mila Djeco!«, u: *Anđeo Čuvar*, 28 (1928.) 3, 67.

⁸⁰ V. Horvat, kateheta iz Virovitice (od god. 1923.) i prijašnji urednik »*Anđela Čuvara*« P. Triplad (od god. 1924.).

⁸¹ /D. ANDRAŠEĆ/, »Mila Djeco!«, u: *Anđeo Čuvar*, 28 (1928.) 3, 68.

pročitati još jedno svjedočanstvo koje je pridonijelo misijskom odgoju utemeljenom na *vjerodostojnosti*.⁸²

»Misijski se pokret i među djecom živo razmahao, a tomu je mnogo doprinio i 'Anđeo Čuvar' običavao posvetiti misijama, pokazale su se nedostatnima, da se taj pokret dostatno prati i uspješno promiče. Potrebno je dakle bilo listić proširiti, da se 'Anđeo Čuvar' uzme i nadalje rad za misije, koje je on prvi među našom pokrenuo, ubuduće s uspjehom promicati.«⁸³

4.3. Karitativni odgoj

»Anđeo Čuvar« usko povezuje misijsko poslanje s djelotvornom ljubavlju – karitasom. Tako na neki način anticipira ono u čemu se Crkva snažno osvijestila na II. vatikanskom saboru i što se nakon toga razradilo u katehetskim posaborskim dokumentima. Riječ je o proširenoj definiciji evangelizacije u kojoj se ističe služba Crkve koju se daje evanđelju sa svim onim što Crkva jest, čini i govori. Naglasak razmišljanja stavlja se najprije na *biti* i *činiti* pa tek onda na *govoriti*. Budući da je u suvremenosti (na refleksivnom planu) na sustavan način došla do izražaja konceptijska povezanost evangelizacije, vjerskoga odgoja i kateheze s djelotvornom ljubavi, u povijesnom smislu djelo »Anđela Čuvara« svakako budi veću pozornost.⁸⁴

Po uzoru na Franju Asiškoga, koji je ljubio Boga i bližnjega, u njegovoj jubilarnoj godini (1926.), »Anđeo Čuvar« je o svojoj 25. obljetnici odlučio uz »izvanjske misije« promicati među djecom i »nutarnje misije to jest rad za domaću sirotinju i tako utrti put (...) djelotvorne ljubavi i time stati uz bok drugih velikih naroda (...). Svojim radom za izvanjske misije polučujemo to, da pogani postaju kršćanima; a radom za unutarnje misije zaprječujemo, da kršćani postaju poganima. I pošto je smisao za onaj prvi rad među djecom već prilično probuđen, pravo je, a i nužno, da počnemo među djecom buditi smisao za našu sirotinju, koja radi bijede i oskudice postaje svojim životom potpuno poganska i na teret ljudskog društva. Sveti Pavao kaže: Činite dobro svakom, ali osobito onima, koji su iste vjere i s vama žive.«⁸⁵ Čini se, zaključno, razložnim pretpostaviti da »Anđeo Čuvar«

⁸² »Draga djeco! Sada vam ne donosim vijesti iz misija, kako se ovaj ili onaj poganin obratio, nego žalosnu vijest o smrti našeg dragog misionara o. Vlade Horvata. Vi ste više puta imali priliku, da pročitate koji njegov dopis iz Kine. Pomislit ćete, šta je o. Vladu nagnalo, da ide čak u Kinu? (...). Jednoga dana reče svome kolegi (...): 'Znaš brate, što sam naumio? Idem u Kinu. Nešto me nuka i potiče, da idem tamo daleko na istok, da propovijedam Isusa! Odazvao se nutarnjem pozivu (...). Radio je tamo revno 7 godina i umre kao žrtva svoje revsnosti. Dobio je tifus i upalu pluća. Pri smrti bio je uz njega drug i brat o. Prado Triplat, isto tako Hrvat, nekadašnji urednik 'Anđela Čuvara'. O. Vlado ostavlja ovaj svijet u naponu snage, u 35 godini života. U nebeskoj domovini sigurno neće zaboraviti štovatelja 'Anđela Čuvara', kojih se je i ovdje češće sjećao, što bi najbolje mogli pričati oni iz Virovitice, gdje je ostavio najljepšu uspomenu (...)'« (UREDNIŠTVO, »Smrti o. Vlade Horvata«, u: *Anđeo Čuvar*, 29 (1929./1930.) 2, 50–51.

⁸³ UREDNIŠTVO, »Poruke uredništva«, u: *Anđeo Čuvar*, 26 (1926.) 1, unutarnja stranica omotnice.

⁸⁴ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., br. 17; 30; 71; 133; 175; 285, pod pojmovnom odrednicom »socijalni nauk Crkve«; usp. također: A. HOBLAJ, »Socijalna dimenzija kršćana u župnoj katehezi i u školskom vjeronauku«, u: S. BALOBAN (ur.), *Kršćani u javnom životu*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve – Zagreb / Glas Koncila, Zagreb, 1999., str. 115-133.

⁸⁵ UREDNIŠTVO, »Poruke uredništva«, u: *Anđeo Čuvar*, 26 (1926.) 1, unutarnja stranica korica.

predstavlja jedan od izvora utvrđivanja recepcije »socijalnoga nauka Crkve« kod mladih naraštaja u prvoj polovini 20. stoljeća.

4. 4. Pedagogija »dvaju putova«

Tajna uspjeha ovoga mjesečnog glasila svakako se nalazi u njegovoj religiozno-pedagoškoj kvaliteti, ali i u nazivu – »Anđeo Čuvar«. Ne smije se zaboraviti da je taj naziv biblijskog podrijetla, da je trajno prisutan jednako u judejskoj kao i u pučko-kršćanskoj tradiciji, pa tako i u hrvatskoj katoličkoj obitelji. U biblijskome *anđelu* se zapravo personificira pedagogija dvaju putova – put dobra i put zla, u različitim varijantama biblijski slikovitog govora: put života i smrti, put svjetla i tame, itd. Dinamičnost te pedagogije od početka kršćanstva prožima i kršćansku inicijaciju, što posebno dolazi do izražaja u krsnim obećanjima.⁸⁶ Tako se nakon petnaestogodišnjeg izlaženja toga mjesečnog glasila može pročitati: »Znamo, da je 'Anđeo Čuvar' od davnine mio svakom dobrom srcu.«⁸⁷ Dakle, judeokršćanska tradicija u paradigmi *anđela čuvara* na putovima života⁸⁸ nadahnuće je za ime i religiozno-pedagošku koncepciju ovog mjesečnika.⁸⁹ Među brojnim transpozicijama postoji i ova: »osim nebeskog vašeg anđela čuvara«, piše djeci urednik, »kojega vam je dobri Otac nebeski dao, i koji Vas prati od poroda vašega, imali ste i u ovom listu lijepih članaka i pjesmica, koje su Vas na dobro upućivale (...). Ako želite biti dobri štitičnici svoga svetoga anđela čuvara, onda morate ovih praznika: polaziti u nedjelje i blagdane sv. misi; svako jutro i večer Bogu se moliti; svoje roditelje i dobročinitelje slušati; sa braćom i sestrama živjeti u ljubavi; zločeste drugove i grješne igre izbjegavati; dobre knjige čitati i što ste učili, ponavljati. Ako ćete ovako sprovesti ove velike praznike, pripremit ćete veliko veselje svomu sv. anđelu čuvaru, svojim roditeljima a i sami ćete biti najzadovoljniji.«⁹⁰

Riječ je o paradigmi pedagogije *dvaju putova* u čijem procesu se odgajnik osvješćuje u slobodnom izboru svoga životnog *puta* (između života i smrti, svjetla i tame...) i osvješćujući ga usmjerava putem dobra. Riječ je, dakle, o pedagogiji »upućivanja« kršćanske inicijacije te se i liturgijski iskazuje i trajno osvješćuje obnovom krsnih obećanja.

Veliki doprinos »Anđela Čuvara« treba prepoznati upravo u tome što je 43 školske godine podržavao i razvijao u svojem vremenu trajnu prisutnu pedagošku misao *upućivanja* mla-

⁸⁶ U obrednom *odreknuću* i *ispovijesti vjere* prisutna je dinamika napetosti slobode izbora *od* i *za* kao jedna cjelina odnosno zaokret i prijanjanje uz novo središte – Isusa Krista. Okvir toga događanja je iskustvo »dvaju putova« – usmjeriti se od puta zla na put dobra.

⁸⁷ P. TRIPLAT, »Spomen-zahvalnica-zavjet«, u: *Anđeo Čuvar*, 16 (1917.) 10, 145.

⁸⁸ Vrlo zanimljivo istraživanje cjelokupne pozadine *pedagogije dvaju putova* v. u: F. GIOIA, *La comunità di Qumrân. Proposte educative*, Borla, Roma, 1979.

⁸⁹ Podsjećajući na Božjeg anđela, vjernog Tobijina pratioca u Starom zavjetu, zadnji urednik *Anđela Čuvara* će podsjetiti: »Djeco, i mi putujemo i lutamo putovima i stazama ovoga života. Na tom nas putu čekaju mnoge pogibelji i na našu dušu vrebaju mnogi neprijatelji. Tko će nas u pravo vrijeme upozoriti na pogibelj i tako će nas zaštititi pred neprijateljima naše duše? Naš Anđeo čuvar!« /G. ĐURAK/, »Anđeo Čuvar (uz našu naslovnice)«, u: *Anđeo Čuvar*, 42 (1942.) 1,1.

⁹⁰ /P. TRIPLAT/, »Draga djeco!«, u: *Anđeo Čuvar*, 22 (1923.) 10, 141.

dih naraštaja putem dobra. Naime, u »Anđelu Čuvaru« motiv odnosno tema *Anđela čuvara* kao religiozno-pedagoška paradigma stalno se reinterpreтира i literarno⁹¹ i likovno.⁹²

Pedagoška paradigma *Anđela čuvara* ni danas nije izgubila na aktualnosti. Dovoljno je samo pomisliti na goruću potrebu upućivanja mladih naraštaja kako bi ih se preventivno zaštitilo npr. od puta koji vodi u smrt – od puta opojnih droga, alkohola, neurednog življenja i nasilja. I danas se mladež nalazi pred izborom života i smrti.

Zaključak

Ovo istraživanje donosi više poticaja za daljnja povijesna istraživanja kako u smislu pojedinih osoba tako i tema odnosno problema u prvoj polovini 20. st. Uz već gore prikazani višeznačni doprinos religioznom odgoju u kontekstu općeg odgoja i obrazovanja, i tematske nacрте za daljnja povijesna istraživanja, u zaključku valja istaknuti neke važnije naglaske od povijesno-aktualnog značenja.

Radi povijesnog upoznavanja kontinuiteta hrvatske pedagoške misli i prakse potrebno je nastaviti s istraživanjem *doprinos* »Anđela Čuvara« religioznom odgoju u hrvatsko-europskom kontekstu općeg odgoja i obrazovanja. Nedvojbeno je da je »Anđeo Čuvar« razvijao *kreativnost* kod svojih čitatelja (djece i mladeži), čitanjem i pisanjem i drugim oblicima izražavanja koje se također njegovalo suradnjom kako bivših čitatelja i pisaca (odraslima), tako vjeroučitelja, učitelja i odgojitelja. Očito je isto tako da je u tom smislu taj mjesečnik za djecu i mladež u dječjoj dobi pridonosio stasanju brojnih hrvatskih književnika u prvoj polovini 20. stoljeća.⁹³

Poznato je da je tzv. »zagrebačka« (*psihološka*) metoda bila u jednom metodičkom detalju bolje ocijenjena od »münchenske« metode. Zvuči paradoksalno da je u poznavanju povijesti religioznoga odgoja i kateheze »münchenska« metoda poznata u cijelome svijetu, dok je »zagrebačka« (*psihološka*) nepoznata odnosno zaboravljena i u samoj Hrvatskoj. Kao tiskovni medij koji je na svoj način popularizirao »psihološku« (»zagrebačku«) odgojno-

⁹¹ Iz mnoštva poetskih i prozних tekstova dovoljno je izdvojiti samo neke: TRESKA, »Molitva Anđelu čuvaru«, u: *Anđeo Čuvar*, 15 (1915.) 5, 65; V. DEŽELIĆ, otac, »Anđeo čuvar«, u: *Anđeo Čuvar*, 18 (1918.) 1, 1–2; posebnost te poezije nalazi se u poruci da je *Anđeo čuvar* povezan sa svim generacijama odnosno životnim dobima: unukom, sinom i djedom; F. ŽUPANČIĆ, »Pripovijetka o anđelku s polomljenim kriocima (Slovenski, preradba)«, u: *Anđeo Čuvar*, 18 (1918./1919.) 9 i 10, 117–121; A. KLARIĆ, »Anđeo čuvar«, u: *Anđeo Čuvar*, 29 (1929./1930.) 2, 34–35; U. KRIZOMALI, »Dan anđela čuvara«, u: *Anđeo Čuvar*, 29 (1929./1930.) 9 i 10, 37–38.

⁹² Koliko se iz prvog čitanja moglo utvrditi, ne postoji ni jedan broj »Anđela Čuvara« bez likovne ilustracije na motiv *Anđela čuvara*. Redovito se taj likovni iskaz, u reprodukciji ili originalnom crtežu, pojavljuje na prvoj stranici kao ilustracija naslova i podnaslova. Od šk. god. 1918./1919. pojavljuje se i na koricama, redovito na jednobojnoj podlozi, a od šk. god. 1933./1934. likovni iskaz *Anđela čuvara* oblikovan je u više boja. Treba podsjetiti da, i u reprodukciji i u originalnim crtežima, prevladava bogatstvo različitih likovnih oblika. Dovede li se, barem hipotetično, u vezu to bogatstvo oblika likovnog iskaza u »Anđelu Čuvaru« s fenomenom da je na zidovima hrvatske katoličke obitelji visjela (a u mnogim domovima visi još i danas) reprodukcija *Anđela čuvara*, s pravom bi se moglo zaključiti da je to zasluga odnosno *doprinos* »Anđela Čuvara« i da likovni iskaz motiva *Anđela čuvara* u »Anđelu Čuvaru« zaslužuje jednaku pozornost religijskog pedagoga kao i likovnog stručnjaka.

⁹³ Bilo bi svrsishodno provjeriti da li se u postojećim portretima onih hrvatskih književnika koji su spomenuti u ovom istraživanju spominje njihova suradnja u doba djetinjstva s »Anđelom Čuvarom«.

obrazovnu metodu, »Anđeo Čuvar« bi sa svojom povijesnom građom mogao poslužiti da se zaboravljena »zagrebačka« (*psihološka*) metoda povijesno produbi i proširi i tako istrigne iz zaborava. U tom kontekstu čini se razložnim istaknuti očita sličnost između F. Hefflera, nositelja *katehetskoga pokreta* u Hrvatskoj i utemeljitelja »zagrebačke« (*psihološke*) metode i »Anđela Čuvara« u promicanju suradnje između svjetovnog učiteljstva i vjeroučitelja odnosno kateheta. U okviru interesa za daljnja istraživanja »zagrebačke« (*psihološke*) metode, vrlo sugestivno nameću se još dvije komplementarne teme za daljnja istraživanja. Prvo, valjalo bi istražiti koliko »Anđeo Čuvar« anticipira suvremeni zadatak koji se odnosi na pristup književno-umjetničkim tekstovima u općem i religioznom odgoju i obrazovanju. Drugo, koliko »Anđeo Čuvar« isto tako anticipira metodičke pristupe koji su se u Hrvatskoj afirmirali u vrijeme poslije II. vatikanskoga sabora.

»Anđeo Čuvar« od početka svoga izlaženja, uz primjerene psiho-pedagoške standarde, ima i jasno zacrtani zadatak da u mladim naraštajnim promiče nacionalni i katolički identitet. Nije li ta poruka za hrvatske mlade naraštaje i danas aktualna, posebice u okviru dvoznačnog procesa globalizacije i europske integracije? Aktualizacija rezultata povijesnoga istraživanja »Anđela Čuvara« trebala bi biti trajni poticaj da se u suvremenim prilikama života odgovori na pitanje: Imaju li današnji mladi naraštaji, i djeca i mladi, tiskovne medije koji bi za njih bili prihvatljivi i unapređivali njihov religiozno-pedagoški odgoj i obrazovanje? U istraživanju je spomenuta određena koncepcijsko-ciljna povezanost između »Anđela Čuvara« (1901.–1943.) i »Maloga koncila« (1966.). Ta dva mjesečnika obilježila su dvije trećine 20. st. Vrijeme je da se daljnjim istraživanjem u kontekstu »razvoja knjige i medija za mlade naraštaje« na neki način objedine njihovi rezultati i na njihovim porukama hrabro odgovori na gore postavljeno pitanje.

Isto tako, u duhu gore postavljenog pitanja, nameće se potreba za posebnim istraživanjem *portreta* nekih od glavnih urednika i suradnika »Anđela Čuvara« da bi se aktualizirala njihova učiteljska odnosno vjeroučiteljska ljubav prema mladim naraštajima koja je u pola stoljeća stvarala ovaj časopis. Takvo istraživanje u prvom redu zaslužuje pokretač i dugogodišnji prvi urednik »Anđela Čuvara« M. Barbarić. Iako svih 14 urednika (v. *Prilog 1*) zaslužuje dužnu pozornost, čini se ipak da bi uz spomenutog M. Barbarića posebna pozornost trebala biti usmjerena na A. Benigara, B. Čuka i G. Đuraka. Gledajući retrospektivno na sve urednike i njihove suradnike, posebice katehete, teško se oteti osjećaju udivljenja što sve može pokrenuti kateheta kada djeluje kao svjedok istine i odgojnih vrijednosti.

»Anđeo Čuvar« nadalje predstavlja provjereno iskustvo načela da je cjeloviti odgoj i obrazovanje s religioznom dimenzijom suradničko djelo i ustanova (obitelji, škole, Crkve i šireg društva) i pojedinaca (učitelja, vjeroučitelja, znanstvenika i umjetnika) zajedno s djecom i mladima. Najkreativniji suradnici bili su oni koji su surađivali od djetinjstva do odrasle dobi. U tom smislu, »Anđeo Čuvar« kao da je anticipirao temeljne aspekte suvremene koncepcije odgoja i obrazovanja s religioznom dimenzijom. Valja podsjetiti na neke najvažnije: *inkulturacija vjere* (susret vjere i kulture); *korelacija među nastavnim predmetima* odnosno odgojno-nastavnim područjima te između vjere i života; *izvannastavne aktivnosti*; provjera vrijednosti u konkretnom životu, posebice u djelotvornoj ljubavi i u svjetskoj perspektivi i neposrednom životnom okruženju, te misijski duh u smislu univerzalnoga poslanja.

Intenzivan dojam ostavlja na čitatelja »Andela Čuvara« ljubav prema djeci koju je imao o. Mladen Barbarić kao kateheta kao i njegova redovnička poslušnost preoblikovana u pokretačku snagu⁹⁴ ovoga značajnog djela koje je doseglo razinu nacionalnog i općekvnenog značenja – sve do Kine. Ta ljubav postala je domišljata i uzor svakom odgojitelju, učitelju i vjeroučitelju.⁹⁵

Prilog 1.

Kronološki red glavnih urednika po školskim godinama i mjestima uređivanja (od šk. god. 1901./1902. do šk. god. 1943./1944.)

Glavni urednik	Školska godina	Mjesto uredništva
O. Mladen Barbarić	Od šk. god. 1901./1902., br. 1. do šk. god. 1902./1903., br. 3.	Koprivnica
O. Mladen Barbarić	Od šk. god. 1902./1903., br. 4. do šk. god. 1904./1905., br. 10.	Cernik
O. Mladen Barbarić	Od šk. god. 1906./1907., br. 1 do šk. god. 1913./1914., br. 10.	Ilok
O. Mladen Barbarić	Od šk. god. 1914./1915., br. 1 do šk. god. 1915./1916., br. 10.	Osijek
O. Prado Triplat	Šk. god. 1916./1917., br. 1. do 10.	Zagreb
O. Ferdo Krčmar	Šk. god. 1918./1919., br. 1. do 5.	Zagreb
O. Klarus Horvat	Šk. god. 1918./1919., br. 6. do 10.	Zagreb
O. Prado Triplat	Od šk. god. 1919./1920., br. 1. do šk. god. 1923./1924., br. 10.	Zagreb
Uređuju franjevci u Zagrebu	Šk. god. 1925./1926., br. 1. do 3.	Zagreb
O. Modesto Martinčić	Od šk. god. 1926./1927., br. 4. do šk. god. 1927./1928., br. 2.	Zagreb
O. Aleksa Benigar	Od šk. god. 1927./1928., br. 3. do šk. god. 1928./1929., br. 1.	Zagreb
O. Dioniz Andrašec	Od šk. god. 1928./1929., br. 2. do šk. god. 1929./1930., br. 1.	Zagreb
O. Lovro Kiš	Šk. god. 1929./1930., br. 2. do 10.	Zagreb
O. Inocent Zrinski	Šk. god. 1931./1932., br. 4. do 7.	Varaždin
O. Bonaventura Čuk	Šk. god. 1932./1933., br. 1. do 10.	Zagreb
O. Hugolin Maković	Od šk. god. 1933./1934., br. 1. do šk. god. 1934./1935., br. 10.	Zagreb
O. Đildo Herman	Šk. god. 1935./1936., br. 1	Zagreb
O. Hugolin Maković	Od šk. god. 1935./1936., br. 2. do šk. god. 1937./1938., br. 2.	Zagreb
O. Gabrijel Đurak	Od šk. god. 1937./1938., br. 2. do šk. god. 1943./1944., br. 10.	Zagreb

⁹⁴ Vidi bilješku 17.

⁹⁵ Na koncu, autor ovog istraživanja osjetio je potrebu istaknuti da su sva njegova vizualna sjećanja iz djetinjstva na *Andela čuvara* sada prožeta nekim posebnim osjećajem radosti kao nagradom za trud koji je uložio u ovaj istraživački rad. Naime, ne skriva radost da ga »Anđeo Čuvar« s cjelokupnom svojom porukom podsjetio prije svega na dom njegove majke na Vrhovljanama u Svetom Martinu na Muri (Medimurje) na čijim zidovima je visjela upravo reprodukcija jedne od slika kojima su bile likovno oblikovane korice mjesečnika »Andela Čuvara«, i na činjenicu da se u tom domu redovito čitao »Anđeo Čuvar«, koji je, po pričanju njegove tete, više puta posjetio zadnji urednik »Andela Čuvara« – o. Gabrijel Đurak. Ukratko, ovo istraživanje osvijestilo ga je da je i on izravni baštinih duhovno-kulturnih dobara »Andela Čuvara« koja je odgojem primio od svoje majke, čitateljice »Andela Čuvara«, i koja ga je, kao i brojni roditelji svoju djecu, naučila molitvu: *Anđele čuvaru mili...*

Prilog 2.

Popis »*Andela Čuvara*« po godištima s napomenom mjesta gdje se nalazi

1. God. 1902.
2. God. 1903.
3. God. 1904.
4. God. 1905.
5. God. 1906.–1907.*
6. God. 1908.
7. God. 1909.–1910.*
8. God. 1911.–1912.*
9. God. 1912.–1913.
10. God. 1913.–1914.
11. God. 1914.–1915.
12. God. 1915.–1916.*
13. God. 1917.
14. God. 1918.–1919.*
15. God. 1919.–1920.*
16. God. 1922.–1923.*
17. God. 1923.–1924.*
18. God. 1925.–1926.
19. God. 1926.–1927.
20. God. 1927.–1928.
21. God. 1928.–1929.
22. God. 1929.–1930.
23. God. 1931.–1932.
24. God. 1932.–1933.
25. God. 1933.–1934.
26. God. 1934.–1935.
27. God. 1935.–1936.
28. God. 1937.–1938.
29. God. 1938.–1939.
30. God. 1939.–1940.
31. God. 1940.–1941.
32. God. 1941.–1942.
33. God. 1942.–1943.
34. God. 1943.–1944.

* *Arhiv Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda; ostalo se nalazi u Biblioteci franjevačkog samostana u Zagrebu, Kaptol 9.*

Summary

»GUARDIAN ANGEL« – A MONTHLY MAGAZINE FOR CHILDREN AND YOUTH FROM THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY. A CONTRIBUTION TO RELIGIOUS EDUCATION IN THE CONTEXT OF GENERAL FORMATION AND EDUCATION.

The author researches the Croatian monthly magazine for children and youth »Guardian Angel« from the first half of the 20th century. As far as the author knows, no research has been conducted on this subject matter. The article is structured into four parts. In part one the author offers general information regarding the title and subtitle, date and place of issuing, the editors and publishing staff and the general significance of this monthly magazine for the Church in Croatia and the Croatian people. Furthermore, the first part has two additions: a chronological list of the editors and places of publishing and an index of the »Guardian Angel« by year alongside the content. In part two, for a better (historical) understanding the author places »Guardian Angel« in the context of the emergence and development of »books for children« in Europe. The author believes that this research in that historical context could foster the establishment of the historical development and affirmation of youth magazines in the first half of the 20th century. In the third part the author underlines in five dimensions the significant contribution »Guardian Angel« had on religious education and the general formation and education in Croatia. In that sense, the following two contributions are especially stressed. Since the publication of »Guardian Angel« coincides with the first phase of the catechetical movement in Europe and Croatia, the author claims that the magazine's primary contribution is its popularizing the so-called psychological methods in religious education. Furthermore, as seen in the content of »Guardian Angel«, which is predominately literary-poetic prose, the author believes that the magazine's second contribution is its moral education and conscience formation for children and youth. In part four the author brings four thematical outlines with three subtitles and a reflection for further researching. The conclusion emphasizes some important concluding remarks of historical and contemporary significance.

KEY WORDS: *»Guardian Angel«; catechesis; formation: religious, moral, missionary, humanitarian, literary-poetic, musical, dramatic; general formation and education; »catechetical movement«; »psychological method«; »book for children«; pedagogy of »the two ways«.*